

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nayka.com. ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 12, 2019 | 27.12.2019 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.12.86](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.12.86)

УДК: 338.12:338.439.5(477)

О. М. Крупа,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Львівський національний аграрний університет, м. Львів
ORCID: 0000-0003-3512-6925*

В. Р. Крупа,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Львівський національний аграрний університет, м. Львів
ORCID: 0000-0001-8658-7735*

КОН'ЮНКТУРА РИНКУ КАРТОПЛІ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

O. Krupa

PhD in Economics, Associate professor, Associate professor of the Department of Business, Trade & Exchange activities, Lviv National Agrarian University, Lviv

V. Krupa

PhD in Economics, Associate professor, Associate professor of the Department of Business, Trade & Exchange activities, Lviv National Agrarian University, Lviv

POTATO MARKET CONJUNCTURE IN UKRAINE AND PROSPECTS OF ITS OPTIMIZATION

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану та умов формування кон'юнктури ринку картоплі з метою удосконалення механізму його функціонування. Проаналізовано динаміку основних показників виробництва картоплі, які впливають на формування її ринкової пропозиції. Дано оцінку співвідношення між рівнями виробництва та споживання картоплі. На основі аналізу балансових показників надходження і використання продукції окреслено коло основних проблем розвитку ринку картоплі в Україні, визначено причини розбіжностей у структурному співвідношенні попиту та пропозиції на ньому. Вивчено перспективи розвитку сегменту ринку картоплі для переробки, з'ясовано чинники обмеження її експорту та збільшення імпорту. Проаналізовано динаміку середніх цін реалізації картоплі, а також особливості їх сезонних коливань. Дано рекомендації щодо напрямів подальшого розвитку картоплярства в Україні та заходів, які дозволять поліпшити кон'юнктуру ринку картоплі.

The article researches the current state and conditions of potato market conjuncture formation in order to improve the mechanism of its functioning. The dynamics of the main potato production indicators determine its market supply has been analyzed. It was found that the bulk of potato market's supply is provided by households. However, they propose qualitatively heterogeneous products at low prices.

The relationship between the levels of potato production and consumption are evaluated by authors. Based on the analysis of the balance of income and use of products, the main problems of potato market development in Ukraine are outlined and the reasons of differences in the structural

ratio of potato supply and demand are identified. It has been established that low level of potato commodity circulation caused by large storage losses and using potato for animal feeding and seeds.

The prospects of development of the processing potato market and the factors of limiting potato export and increasing import are investigated. It has been found that quality of potato, shipped to the market, generally does not meet the processing standards. In addition, it is not certified and therefore cannot be exported. The import's structure is mainly represented by early and seed potatoes.

The dynamics of average potato selling prices, as well as features of their seasonal variations, are analyzed. The prices cyclical in the potato market is reflected through their increase according stocks depletion and decrease during the harvesting period. The low amplitude of potato price fluctuations, selling by the agricultural enterprises is a consequence of the product contracting and the availability of storage facilities.

It has been proposed directions of the potato industry further development in Ukraine and measures for improving of the potato market conjuncture. Priorities are given to: state support of the seed potato market development, potato industrial production and processing; realization of the potato export potential; support of small producers cooperation and integration; improving the skills of farmers; improving the potato quality, active use of the marketing tools to promote it to foreign markets.

Ключові слова: картопля; ринок картоплі; кон'юнктура ринку; баланс картоплі; виробництво та споживання; імпорт та експорт; ціна картоплі.

Keywords: potato; potato market; market conjuncture; potato balance; production and consumption; import and export; potato price.

Постановка проблеми. Серед продуктів сільськогосподарського виробництва, які забезпечують продовольчу безпеку і харчові потреби населення, важливе місце посідає картопля. За відсутності істотного поліпшення рівня життя, постійного зростання цін на м'ясні, рибні і молочні продукти, картопля й надалі залишається для українців «другим хлібом». Завдяки картоплі, вирощеній на своїх земельних ділянках, селяни не лише забезпечують власні продовольчі потреби, розвивають приватне тваринництво, але й отримують певний дохід.

Однак, порівняно з іншими сільськогосподарськими культурами ринковий потенціал картоплі використовується недостатньо ефективно. За деякими оцінками, у товарний обіг загалом потрапляє менш як 50% від загального обсягу її виробництва в країні [1]. Крім того, подальший ринковий розподіл товарної продукції не забезпечує задоволення попиту окремих категорій споживачів, не гарантує виробникам стабільних доходів і не формує стимулів для розвитку картоплярства на інноваційних засадах. Такий стан справ значною мірою зумовлений нерозвиненістю ринку картоплі в Україні, недосконалістю організаційно-економічного механізму його функціонування та вимагає дослідження чинників, які формують ринкову кон'юнктуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика публікацій з проблем картоплярства, свідчить про дослідження науковцями різних аспектів функціонування галузі. Економіко-організаційні засади її розвитку, дослідження чинників забезпечення ефективності виробництва і збуту картоплі знайшли відображення у працях А. Бондарчука, П. Киценка, В. Кононученка, А. Погорілого, Р. Тринька, Ю. Цимбалюка, та ін. Поряд із цим, ключові питання організації і розвитку ринку картоплі вивчали Ю.Білан, І. Костирко, В.Куценко, Л. Мех, О.Сидорчук.

Однак, найбільш активна фаза досліджень проблем функціонування ринку картоплі припадає на період до 2010 р. Сьогодні ж ці питання не отримують належної уваги і практично не висвітлюються у фаховій науковій літературі. Окремі думки науковців і практиків у даній галузі публікуються переважно у вузькопрофільних періодичних виданнях та на інтернет-порталах.

Через відсутність належного наукового супроводу істотно поглибилися проблеми недосконалість механізму функціонування ринку картоплі. У зв'язку з цим І. Костирко та В. Льчук стверджують, що даний ринок на нинішньому етапі розвитку ринкових процесів в Україні не можна розглядати як цивілізовану, врегульовану та збалансовану систему економічних відносин [2, с. 323].

Метою статті є оцінка сучасного стану кон'юнктури ринку картоплі в Україні та розробка рекомендацій щодо її поліпшення у найближчій перспективі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна стабільно входить до п'ятірки найбільших країн – виробників картоплі у світі, поступаючись лише Китаю (21% світового виробництва картоплі), Індії (9%) та

Росії (6%), випереджаючи за вказаним показником США. Частка України в світовому виробництві картоплі в середньому становить 5%, а США – близько 4%.

Але при цьому ринок картоплі в Україні недостатньо організований і характеризується нестабільністю попиту та пропозиції. Однією з причин цього є значним вплив домогосподарств на формування його кон'юнктури. Останні не враховують економічної складової виробництва, у якому переважає власна ручна праця, не займаються плануванням урожаю, не орієнтовані на конкретний ринок. Основний мотив виробництва і продажу картоплі пов'язаний із виживанням в умовах тотального сільського безробіття та відсутності джерел грошових надходжень. А тому домогосподарства пропонують свій товар на ринку за «демпінговою» ціною, яка може бути вдвічі нижчою за собівартість виробництва у професійних виробників. В результаті створюються нерівномірні конкурентні умови для фермерів і гальмується розвиток картопляного бізнесу.

Оцінюючи формування пропозиції картоплі на ринку, необхідно відзначити, що її виробництво впродовж 2000-2018 рр. 19,822,5 млн. т, тобто на 13,4%. За цей період 97,4-98,8% валового збору картоплі отримували у господарствах населення. Решту урожаю забезпечували підприємства, у тому числі 0,3-0,9% становили фермерські господарства. [3, с. 82, 88].

На фоні позитивної динаміки виробництва має місце стійка тенденція скорочення площі посадки картоплі. Впродовж 2000-2018 рр. вона загалом по Україні зменшилася на 19% (з 1629 до 1329 га). Середня урожайність при цьому зростає з 121,6 до 170,5 ц/га (на 40,2%) [3, с. 92]. При цьому очевидно є перевага промислового вирощування картоплі, де завдяки дотриманню агротехнічних вимог середня урожайність складає 252 ц/га, що на 48,8% більше ніж у домогосподарствах.

Первинне уявлення про співвідношення пропозиції продовольчої картоплі із попиту на неї дає динаміка показників виробництва і споживання в розрахунку на 1 особу (табл. 1).

Таблиця 1.
Динаміка виробництва і споживання картоплі на одну особу в Україні*

Показники	2000р.	2005р.	2010р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2018 р. до 2000 р., %
Виробництво, кг/особу	403	413	408	551	486	510	523	532	132,0
Споживання, кг/особу	135,4	135,6	128,9	141,0	137,5	139,8	143,4	139,4	103,0
Перевищення виробництва над споживанням, разів	3,0	3,0	3,2	3,9	3,5	3,6	3,6	3,8	+0,8
Перевищення споживання над нормою 124 кг), %	109,2	109,4	104,0	113,7	110,9	112,7	115,6	112,4	+3,2

*Складено за даними джерела [3, с. 116, 216]

Впродовж аналізованого періоду виробництво картоплі в розрахунку на одну особу суттєво перевищувало споживання, яке, водночас, було дещо вищим за рекомендовані норми. Високий рівень споживання картоплі, яка є дешевим продуктом, з одного боку є індикатором відносної бідності населення, але з іншого – пов'язаний із традиціями української кухні. Адже страви з картоплі користуються популярністю і серед населення з високими доходами.

Завдяки позитивній динаміці виробництва (в умовах погіршення демографічної ситуації в країні), у 2018р. на одну особу припадало на 32% більше картоплі ніж у 2000 р. Її споживання за цей же період збільшилося лише на 3%. Впродовж 2000-2018 рр. виробництво картоплі загалом перевищувало споживання у 3,0-3,9 рази. Тобто, в Україні на споживання використовують приблизно 35% валового збору. В світі цей показник становить 50%, а в європейських країнах – 75% [4].

Даний факт промовисто свідчить про значні структурні диспропорції у функціонуванні ринку картоплі. Більш чітку картину основних проблем розвитку даного ринку в Україні дає аналіз загального балансу картоплі (табл. 2).

Таблиця 2.
Баланс картоплі в Україні, тис. т*

Показники	2000р.	2005р.	2010р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2018 р. до 2000 р., %
Виробництво	19838	19462	18705	23693	20839	21751	22208	22504	113,4
Зміна запасів на кінець року	2951	-100	-410	1211	-937	374	376	337	11,4

Імпорт	11	5	30	40	17	27	24	28	у 2,5 р.
Усього ресурсів	16898	19567	19145	22522	21793	21404	21856	22195	131,3
Експорт	1	6	8	17	15	5	18	22	у 22,0 р.
Витрачено на корм	4872	5985	5606	6970	6538	6769	6821	6911	141,9
Витрачено на посадку	5145	5128	4897	5600	5416	5490	5565	5570	108,3
Втрати та переробка на нехарчові цілі	220	2062	2720	3824	3799	3174	3361	3799	у 17,3 р.
Фонд споживання	6660	6386	5914	6061	5892	5966	6091	5893	88,5

*Складено за даними джерела [5, с. 40]

Динаміка показників свідчить, що на фоні деякого зростання обсягів виробництва, фонд споживання картоплі у 2018р. порівняно з 2000р. зменшився на 11,5%. Традиційно високими є обсяги використання картоплі в кормових цілях. В останні роки на годівлю худоби та птиці спрямовується близько 7 млн. т. даного продукту.

За твердженням експертів аграрного ринку ця проблема давно потребує вирішення, адже господарства населення постійно відчувають проблеми із забезпеченням кормами тварин, а відтак змушені використовувати в годівлі картоплю замість того, щоб пустити її в товарний обіг [1]. Ускладнило ситуацію подорожчання концентрованих кормів та зменшення площ під сіножатями та пасовищами через переведення їх в орні землі. Крім того, саме проблема збуту надлишків картоплі змушує селян використовувати її для годівлі тварин.

У контексті формування пропозиції ринку картоплі необхідно відзначити, що близько 25% її урожаю використовується у подальшому як садивний матеріал. Такий високий показник формування насінневого фонду не притаманний практично жодній іншій сільськогосподарській культурі.

Ще однією проблемою, яка зумовлює дефіцит картоплі на ринку та сезонне підвищення цін на неї, є втрати продукції при зберіганні. Згідно даних таблиці 2 рівень втрат та використання картоплі на нехарчові цілі коливається в межах 16–18%, а в окремих господарствах – може досягати й 20–40% урожаю. Причинами таких значних втрат вже впродовж багатьох років залишається вирощування сортів з низьким рівнем лежкості, відсутність картоплесховищ, а також акумуляція домогосподарствами більшої частини врожаю у запаси з метою її подальшого внутрігосподарського споживання. Як свідчать дані таблиці 3, запаси картоплі у господарствах населення на кінець 2018 р. склали 14,7 млн. т, або 37,2% від загальної величини її балансу (39,4 млн.т) для цієї категорії виробників. Відносно ж поточного виробництва обсяг запасів на кінець року склав 66,4%.

Питома вага запасів картоплі, використаної на корм, у загальному балансі становить 17,5%, для споживання – 15% та для посадки власним насінням – 14%.

Частина картоплі спрямовується у запаси не лише з метою майбутнього споживання, але й для продажу на ринку у періоді сезонного зростання цін. Однак господарства населення у 2018 р. за всіма каналами реалізували лише 8,3% наявної картоплі. Відносно поточного обсягу виробництва рівень товарності картоплі склав лише 14,9%, тоді як у сільськогосподарських підприємствах цей показник досяг рівня 87,6%.

Таблиця 3.
Баланс картоплі у підприємствах і господарствах населення України у 2018 р.*

	Надходження			Використання					
	запаси на початок року	вироблено	куплено та інші надходження	на посів	на корм	реалізовано за всіма напрямками	втрати при зберіганні	для споживання	запаси на кінець року
Сільськогосподарські підприємства									
Обсяг, тис. т	179,1	416,4	16,4	53,9	12,6	364,9	29,0	-	151,5
у % до величини балансу	29,3	68,0	2,7	8,8	2,0	59,6	4,7	-	24,7
Господарства населення									
Обсяг, тис. т	14301,0	22087,6	3048,0	5516,0	6898,7	3292,9	3170,0	5893,1	14665,9
у % до величини балансу	36,3	56,0	7,7	14,0	17,5	8,3	8,0	14,9	37,2

*Складено за даними джерела [5, с. 53-54]

Діяльність сільськогосподарських підприємств на ринку картоплі докорінно відрізняється від поведінки домогосподарств. У 2018 р. підприємства реалізували за усіма каналами 364,9 тис. т. картоплі або 60,0% від загального обсягу її надходжень. Більшість її була продана переробним підприємствам. Порівняно з господарствами населення значно менша частка картоплі використовується для посадки (лише 8,8%). Це пояснюється тим, що частину садивного матеріалу, особливо сортів іноземної селекції, придатних для переробки, підприємства закупають.

Як і домогосподарства, значну частку вирощеного урожаю (25–30%) підприємства спрямовують у запаси. Однак, тут їх формування здійснюється переважно з комерційною метою і є елементом маркетингової стратегії, орієнтованої на продаж у періоди сезонного зростання попиту і, відповідно, ціни. А наявність обладнаних картоплекшовищ дозволяє підприємствам забезпечувати високу еластичність пропозиції при відносно невеликих втратах урожаю.

Зменшити втрати картоплі для господарств населення, а також збільшити площі під нею у сільськогосподарських підприємствах можна було б за рахунок налагодження її глибокої переробки. Цей сегмент ринку в Україні має досить великий потенціал, оскільки на переробку спрямовується всього 3–4% картоплі. Для порівняння у країнах Європейського Союзу при врожайності більшій у 2–2,5 рази, свіжою продається тільки 6% картоплі, а решта переробляється [6].

Перспективи розвитку переробки картоплі пов'язані з уже освоєними напрямками – виробництво чіпсів, крохмалю, картоплі-фрі, сухого картопляного пюре, так і з новими для вітчизняного ринку продуктами – картопляного протеїну (для відгодівлі тварин, спортивного харчування), органічного добрива, харчових волокон. Для прикладу, ціна 1 т картопляного протеїну та харчових волокон на ринку коливається в межах 1500\$.

Сьогодні, незважаючи певний прогрес вітчизняних виробників в освоєнні означених видів виробництва, на ринку переважають імпортні продукти переробки картоплі. Це насамперед стосується картоплі-фрі, яка широко використовується у мережі фаст-фудів. У «чіпсовому» сегменті закладів роздрібно-торгівельної мережі також представлена продукція лише декількох вітчизняних виробників. Загалом на чіпси переробляється 150–200 тис. тонн картоплі, а відповідні для цього сорти займають 5–6 тис. гектарів або 10% площ професійних господарств. Серед постачальників «чіпсової» картоплі левову частку ринку забезпечує агрохолдинг CFG/«МРІЯ». Крім цього, виробники чіпсів співпрацюють з 20–30 фермерськими господарствами.

Україна також є значним імпортером картопляного крохмалю. Це наслідок того, що низькі закупівельні ціни на сировину та розпорошеність виробництва картоплі у сотнях тисяч приватних господарств, не орієнтованих на продаж продукції переробним підприємствам, зумовили зміну сировинної бази крохмальних заводів на зернові культури. Сьогодні ж основні виробники крохмалю нарощують виробничі потужності продукції та працюють над можливістю виходу на європейські ринки.

Ситуація у цьому сегменті змінилася завдяки зменшенню контрабанди та “сірого” ринку крохмалю. Це створило передумови для прибутковості виробництва, і сформувало підвищену ціну на крохмальні сорти картоплі. За останнє десятиліття крохмаль подорожчав вчетверо, а відповідні сорти картоплі – у 15 разів [7]. Тому вирощування крохмалевмісних сортів є досить привабливою нішею для фермерів та господарств населення, які не можуть сформувати товарні партії стандартної картоплі для інших видів переробки.

Згідно даних таблиці 2, основний попит на картоплю формується на внутрішньому ринку. Частка експорту не перевищує 0,1%. Найвищим його обсяг був у 2018 р. – 22,2 млн. т. Відсутність можливостей для масштабного експорту належить до ключових перешкод для промислового виробництва картоплі. Досить обмеженою є і географія експорту – Білорусь, Молдова, Грузія, Азербайджан. Європейські ринки закриті для української картоплі різного роду фітосанітарними та економічними обмеженнями.

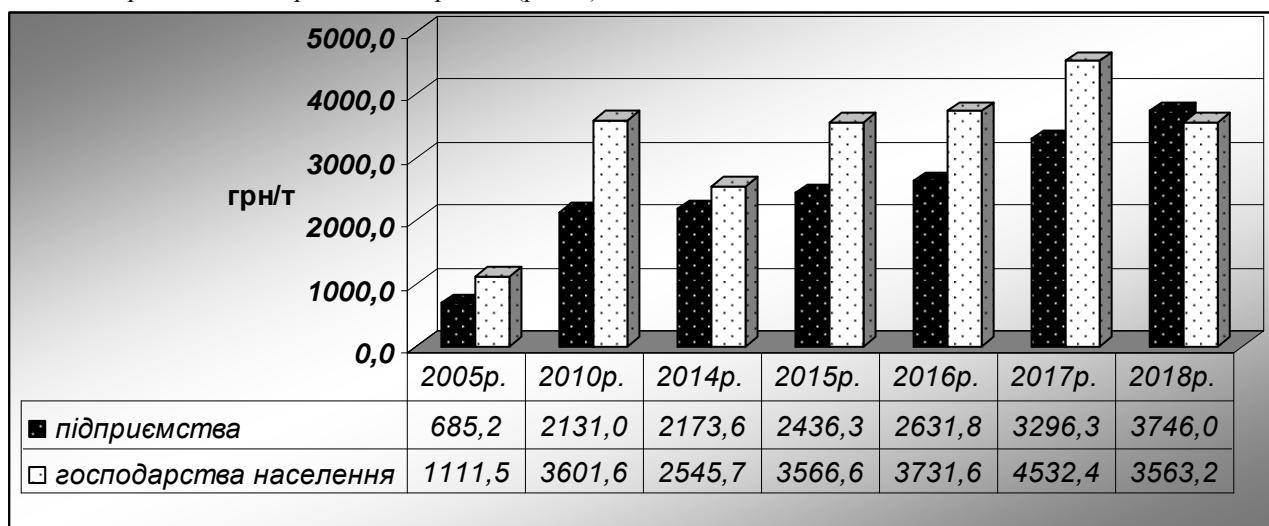
Для того, щоб експортувати картоплю, українським виробникам необхідно пройти низку процедур та перевірок, пов'язаних із сертифікацією продукції, здійснювати контроль за повним циклом її виробництва – від обробки ґрунту до пакування і маркування. Крім того, ціна на картоплю майже не корелює з курсом долара (як зерно), що знижує привабливість виробництва для фермера. Додатковими перешкодою для експорту є низька якість продукції, неможливість сформувати великі однорідні товарні партії й надто висока частка транспортних витрат у ціні картоплі. З огляду на це продукти переробки картоплі мають значно вищий експортний потенціал.

Певну частину ринку картоплі складає продукція завезена з Єгипту, Нідерландів, Німеччини, Азербайджану, Польщі, Ізраїлю та Франції. Імпорт зумовлений недостатньою кількістю раннього урожаю власного виробництва, а також придбанням спеціалізованими господарствами насінневих бульб іноземної селекції. Впродовж 2000–2018 р. обсяг імпорту не перевищував 40 тис. т. в рік а його ціна коливалася від 0,4 до 1\$ за кілограм.

Рекордна кількість картоплі була завезена в Україну у 2019р. через неврожай. Лише впродовж липня-серпня для вирівнювання попиту і пропозиції на внутрішньому ринку імпортовано майже 200 тис. т картоплі. При цьому середня ціна імпорту теж була рекордно низькою – лише 0,201\$/кг. Це зумовлено переважанням звичайної товарної картоплі у структурі імпорту, оскільки обсяг значно дорожчої ранньої картоплі, зазвичай не перевищує 5–8 т.

Кон'юнктура ринку картоплі характеризується значними сезонними коливаннями, які істотно впливають на цінову динаміку, а разом із нею – на ефективність та подальші перспективи розвитку галузі.

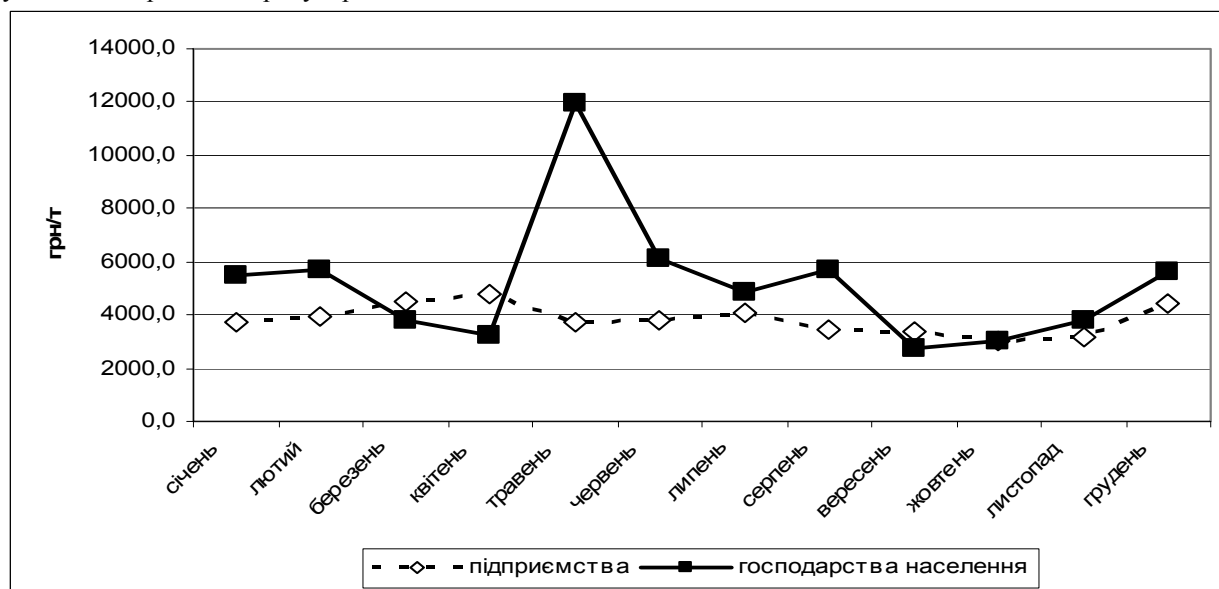
Ретроспективний аналіз ринку засвідчив, що впродовж досліджуваного періоду спостерігалася відносно стійка тенденція зростання ціни реалізації картоплі (рис. 1).

Рис. 1. Середні ціни реалізації картоплі підприємствами та господарствами населення України грн./т*
*Складено за даними джерела [3, с. 179]

Причому в усі роки, крім 2018 р., середня ціна картоплі, реалізованої господарствами населення, значно перевищувала ціну, за якою її збували підприємства. Лише у доволі урожайному 2018 Сезонна циклічність цін на ринку картоплі характеризується їх зростанням у міру вичерпання запасів (зимово-весняний період) і зниженням у серпні-вересні після збирання врожаю. Саме у цей час відбувається масовий продаж картоплі виробниками, які не мають умов для зберігання, а споживачі та трейдери готові її купувати великими партіями для формування продовольчих запасів на зиму і продажу в регіони з несприятливими умовами вирощування цієї культури.

Характер сезонності цін на ринку картоплі яскраво ілюструє рисунок 2. Динаміка, яка спостерігалася у 2018 маркетинговому році є типовою для існуючої кон'юнктури ринку картоплі і за відсутності різких її зрушень повторюється з року в рік.

Рис. 2. Середні ціни картоплі, реалізованої підприємствами та господарствами населення у 2018

*Складено за даними джерела [8]

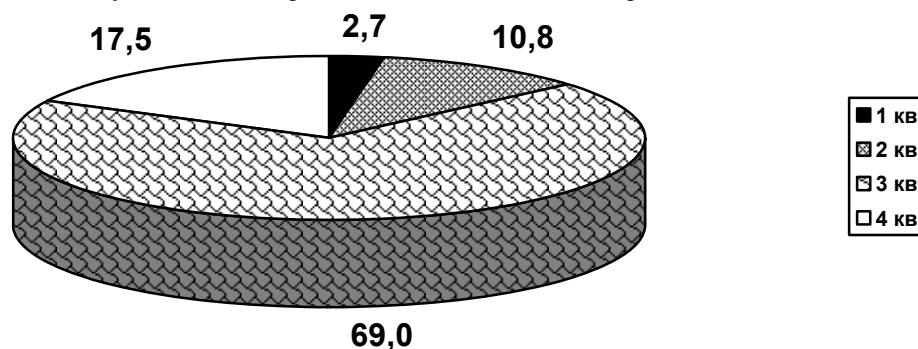
Як бачимо, амплітуда цінових коливань для сільськогосподарських підприємств порівняно із господарствами населення є незначною, що зумовлено наявністю у цієї категорії виробників картоплесховищ, продажем переважно переробним підприємствам, які формують стійкий попит, контрактацією продукції.

Загалом, ціни на картоплю у січні-лютому в обох категоріях виробників продовжили зростаючий тренд, який сформувався наприкінці попереднього маркетингового року під впливом сезонного зростання попиту. У березні-квітні господарства населення збували залишки картоплі вже за нижчими цінами, оскільки її якість і

товарний вигляд істотно погіршилися. У підприємствах, які продавали насіннєву картоплю, ціни й надалі зростали.

У травні-червні в господарствах населення ціни досягали сезонного піку за рахунок продажу ранньої картоплі, яка традиційно характеризується високим попитом. Ціни реалізації картоплі підприємствами після незначного зниження впродовж літніх місяців залишалися стабільними.

Відзначимо, що сегмент ринку ранньої картоплі лише частково заповнюється продукцією власного виробництва, а тому є досить перспективним для фермерів і господарств населення. Попри те, що вирощування ранньої картоплі вимагає більших затрат та містить значні ризики, рентабельність її продажу може бути дуже високою. До того ж, через невелику місткість цей ринок не цікавить великих виробників.

Рис. 3. Розподіл обсягу продажу картоплі власного виробництва сільськими домогосподарствами у 2018 році*

*Складено за даними джерела [9]

Як видно із рис. 3, господарства населення у II кварталі – періоді найвищих цін – продають лише 10,8% урожаю картоплі, тоді як на III квартал, коли ціни швидко знижуються до мінімального рівня – припадає 69,0% від загального обсягу збуту. Ще частину урожаю сільські домогосподарства реалізують у жовтні-листопаді, коли ціни поступово зростають. Однак, у 2019 р. несприятлива кон'юнктура ринку картоплі, зумовлена недостатньою її пропозицією, призвела до того, що у сезон збору урожаю ціна картоплі сягала 12 грн/кг. Продукцію, яка почала надходити на ринки від фермерів одразу ж скуповували оптом трейдери і акумулювали у запаси. Лише за рахунок масштабного імпорту картоплі вдалося частково покрити її дефіцит і стабілізувати ринкові ціни на рівні 7-8 грн/кг.

Однак, політика неконтрольованого імпорту може мати вкрай негативні наслідки для кон'юнктури ринку картоплі у найближчій перспективі. Через плани щодо подальшого нарощування імпортних закупівель і реалізації запасів може відбутися різкий обвал цін. Це призведе до подальшого скорочення площ посадки картоплі вітчизняними виробниками і заміщення її внутрішньої пропозиції гіршою за якістю, але дешевшою імпортною продукцією.

Ринок картоплі також характеризується знаним діапазоном цін на неї в розрізі регіонів. Зокрема, у Волинській, Рівненській, Чернігівській, Сумській та деяких інших областях у 2018р. картоплю реалізовували за ціною менше 3000 грн/т, тоді як в південних областях її вартість сягала понад 6000грн/т. Така значна різниця в регіональних цінах свідчить про низьку територіальну мобільність картоплі як ринкового товару і необхідність докорінної зміни системи заготівлі та зберігання продовольчої картоплі.

Також фахівці відзначають, що соціальна значимість картоплі як продукту харчування з одного боку, та наявність конкуренції мільйонів виробників на ринку з іншого унеможливають будь-які спроби державного регулювання цінових відносин та зумовлюють формування наявного економічного становища галузі [6].

З огляду на описані тенденції, подальші перспективи розвитку картоплярства в Україні та оптимізації кон'юнктури ринку картоплі пов'язані із розробкою комплексної державної стратегії розвитку галузі, орієнтованої не лише на збереження її місця в системі продовольчої безпеки країни, але й на підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Основними її складовими повинні стати:

1) всебічна організаційна та фінансова підтримка розвитку системи насінництва картоплі та популяризація сортів вітчизняної селекції серед аграріїв. Потенціал вітчизняних сортів картоплі достатній для того, щоб ринок насіннєвої картоплі майже повністю став національним. Певні сорти не мають аналогів за своїми характеристиками, однак відсутність маркетингу насіннєвої картоплі обмежує її доступ на ринок, не формує належного попиту неї і не стимулює подальшу селекційну роботу;

2) розвиток індустріального картоплярства у сільськогосподарських підприємствах та фермерських господарствах. Це потребує не лише значного розширення площ посадки картоплі у зазначених категоріях виробників, але й належної фінансової підтримки технічної модернізації галузі, допомоги у придбанні фермерами спеціалізованої техніки, якісного садивного матеріалу, добрив та засобів захисту рослин. «Індустріалізація» галузі є невід'ємною умовою стабілізації пропозиції картоплі, зменшення ризиків волативності економічної кон'юнктури ринку та зміцнення продовольчої безпеки країни. Вона також дозволить

вирішити цілу низку суміжних проблем, пов'язаних із забезпеченням переробних підприємств сировиною, підвищенням конкурентоспроможності картоплі, розширенням масштабів її експорту;

3) розвиток промислової переробки картоплі, в тому числі й на рівні малих підприємств. Необхідно сприяти відновленню потужностей підприємств з переробки картоплі на спирт, крохмаль, а також створити необхідні умови для розширення інвестицій у виробництво чіпсів, картопляних напівфабрикатів, очищеної і фасованої картоплі. Переробка картоплі на харчові та непродовольчі цілі дозволить знизити тиск на ринок надлишку її пропозиції і сприятиме зрівноваженню цін на прийнятному для суб'єктів ринку рівні;

4) реалізація експортного потенціалу картоплярства – ще одна із головних умов становлення цивілізованого ринку картоплі та стабілізації його кон'юнктури. Однак, суттєве розширення ринків збуту та налагодження повноцінного експорту потребує вирішення низки проблем, пов'язаних із сертифікацією продукції; адаптацією діючого законодавства до нових міжнародних фітосанітарних норм і правил; дотриманням цих норм на всіх етапах виробництва і просування продукції до споживача; формуванням ланцюгів відбору продукції, а також змін у податковому та митному законодавстві;

5) розвиток системи сільськогосподарської кооперації та інтеграції. Це допоможе об'єднати зусилля та виробничий досвід господарств населення та інших дрібних виробників та посилити ринкову орієнтацію їх діяльності. Кооперація дозволить створити умови для поліпшення агротехніки вирощування картоплі, підвищення її урожайності та рентабельності, адаптації виробництва до ринкових вимог, сертифікації продукції та формування великих стандартних товарних партій, необхідних для завантаження переробних ліній. Це істотно підвищить конкурентоспроможність картоплі, вирощеної у господарствах населення, полегшить її товаропросування, збільшить обсяги та розширить канали збуту готової продукції. Реалізація цього напряму також потребує фінансової підтримки виробників картоплі, зокрема компенсації витрат на будівництво сучасних картоплесховищ, які дозволять зменшити сезонний характер коливання попиту та ціни;

6) підвищення кваліфікації фермерів та популяризація досвіду країн, які є лідерами світового ринку картоплі. Цей напрям передбачає активну підтримку департаментів агропромислового розвитку, дорадчих служб, науково-дослідних установ трансферу передових технологій вирощування картоплі з Нідерландів, Німеччини, Польщі; постійне інформування виробників про технічні та технологічні новачки, а також вдосконалення знань фермерів шляхом організації науково-практичних семінарів, конференцій, виставок, курсів підвищення кваліфікації тощо.

Поряд із цим, вітчизняним сільськогосподарським підприємствам, які прагнуть посилити свої позиції на ринку картоплі, необхідно докласти чималих зусиль щодо підвищення якості своєї продукції, здешевлення її виробництва, регулярно здійснювати сортооновлення, шукати оптимальні рішення щодо поділу картоплі за якістю та товарним виглядом, широко використовувати маркетингові інструменти (упаковка, брендинг, реклама) для просування картоплі на міжнародний рівень.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, в Україні, попри її чільні позиції у світовому виробництві картоплі, так і не вдалося сформувати цивілізований та належно структурований ринок картоплі. Вже впродовж багатьох років він характеризується незбалансованістю ринкової кон'юнктури, нерівномірністю надходження продукції впродовж року, її якісною неоднорідністю, значними сезонними коливаннями цін, їх регіональною варіацією, відсутністю стійких економічних зв'язків між суб'єктами, замкненістю на внутрішньому споживачі. Попри збільшення обсягів вирощування картоплі, постійно виникають проблеми із формуванням достатніх товарних партій стандартної продукції, через що незадоволеним залишається попит з боку переробних підприємств та нівелюються можливості для експорту. На кон'юнктуру даного ринку також істотно впливають низький рівень товарності картоплі у домогосподарствах, відсутність належних умов для її зберігання, мінімальний рівень контрактації продукції, незахищеність від недобросовісних дій трейдерів.

У цьому контексті оптимізація кон'юнктури ринку картоплі можлива лише за умов докорінних структурних перетворень у сфері її виробництва і переробки. Це, зокрема, кооперація господарств населення з метою концентрації їх виробничих і фінансових ресурсів та спеціалізованого товарного виробництва картоплі відповідно до вимог ринку. Інший напрям – створення єдиних інтегрованих виробничо-комерційних комплексів, де виробництво картоплі поєднувалося б з її промисловою переробкою.

Крім цього, поліпшення кон'юнктури ринку картоплі вимагає надання господарюючим суб'єктам належної інституційної, організаційної та фінансової підтримки з боку держави для вирішення основних проблем його функціонування. Також необхідна докорінна зміна підходів у веденні бізнесу виробниками картоплі, застосування ними сучасних маркетингових стратегій та інструментів, орієнтації на насіннєвий та органічний сегменти ринку. Все це формує широке поле для подальших досліджень перспектив розвитку ринку картоплі в Україні.

Література.

1. Кернасюк Ю. Ринок картоплі: чого варто очікувати. URL: <https://www.growhow.in.ua> > гупок-kartopli-choho-var-to-ochikuvaty (дата звернення 09.12.2019).
2. Костирко І. Ільчук В. Перспективи та проблеми формування ринку картоплі у Карпатському регіоні. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія "Економіка АПК"*. 2013. № 20(1). С. 323-330.
3. Сільське господарство України за 2018 рік: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2019. 235 с.

4. Ринок картоплі в Україні. *Пропозиція*. URL: <https://propozitsiya.com/ua/rinok-kartopli-v-ukrayini> (дата звернення 06.12.2019).
5. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України : статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2019. 60 с.
6. Кернасюк Ю. Перспективи розвитку картоплярства. *Агробізнес сьогодні*. 2019. №5. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/13391-perspektyvy-rozvytku-kartopliarstva.html> (дата звернення 10.12.2019).
7. Яку додаткову вартість із гектару може принести переробка картоплі? *Пропозиція*. URL: <https://propozitsiya.com/ua/yaku-dodatkovu-vartist-iz-gektaru-mozhe-prynesty-pererobka-kartopli> (дата звернення 06.12.2019).
8. Реалізація продукції сільського господарства підприємствами та господарствами населення у 2018 році. Державна служба статистики України, 2019. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення 10.12.2019).
9. Основні показники сільськогосподарської діяльності домогосподарств у сільській місцевості в 2018 році. Державна служба статистики України, 2019. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення 12.12.2019).

References.

1. Kernasiuk Yu. "The potato market: what to expect", available at : <https://www.growhow.in.ua> › rynek-kartopli-choho-varto-ochikuvaty (Accessed 09 Dec 2019)
2. Kostyrko, I. and Ilchuk, V. (2013), "The prospects and problems of potato market formation in the Carpathian region". *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriya "Ekonomika APK"*. vol. 20(1). pp. 323-330.
3. State Statistics Service of Ukraine. (2019), "Silske hospodarstvo Ukraini za 2018 rik. Statystychnyi zbirnyk". [Agriculture in Ukraine 2019. Statistical yearbook], Derzhstat, Kyiv, Ukraine.
4. *Propozytsiya*. (2009), "Potato market in Ukraine", available at: <https://propozitsiya.com/ua/rinok-kartopli-v-ukrayini> (Accessed 06 Dec 2019).
5. State Statistics Service of Ukraine. (2019), "Balansy ta spozhyvannia osnovnykh produktiv kharchuvannia naselenniam Ukrainy. Statystychnyi zbirnyk". [Balances and consumption of the main food products by the population of Ukraine. Statistical yearbook], Derzhstat, Kyiv, Ukraine.
6. Kernasiuk, Yu. (2019), "Prospects for the potato growing development", *Ahrobiznes sohodni*, [Online], vol. 5(396) available at: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/13391-perspektyvy-rozvytku-kartopliarstva.html> (Accessed 10 Dec 2019).
7. Propozytsiya. (2017), "What additional value per hectare can potato processing bring?" available at: <https://propozitsiya.com/ua/yaku-dodatkovu-vartist-iz-gektaru-mozhe-prynesty-pererobka-kartopli> (Accessed 06 Dec 2019).
8. State Statistics Service of Ukraine. (2019), "Sales of agricultural products by enterprises and households in 2018", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/rpsg/rpsg1218.xls> (Accessed 10 Dec 2019).
9. State Statistics Service of Ukraine. (2019), "Main indicators of agricultural activity of households in rural areas in 2018", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/opsgd/opsgd_2018_x.xlsx (Accessed 12 Dec 2019).

Стаття надійшла до редакції 18.12.2019 р.